

ПРАКТИКИ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗНЕКОНСТРУКТИВНИМИГЕНДЕРНИМИ СТЕРЕОТИПАМИУ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВЯК ЗАСІБ СПРИЯННЯ ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Костенко Ю. С.

Наук. керівн. – д. пед. н., проф. Рассказова О. І.

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

Актуальність. Сучасні трансформаційні процеси в українському суспільстві, пов'язані з євроінтеграцією та розбудовою нового суспільства рівних можливостей, вимагають зміни усталених поглядів людей на традиційні ролі чоловіка і жінки, зумовлюючи виникнення нових специфічних проблем у процесі соціалізації осіб різних статей. Так, в останні роки соціальні норми та цінності щодо розподілу гендерних ролей у суспільстві стають більш гнучкими, хоча у соціальному досвіді, що виступає змістом соціального виховання молодого покоління, ще стійко відтворюються гендерні стереотипи минулих років. Зокрема, у зв'язку із зміною суспільних пріоритетів в умовах трансформації суспільства, загострюється потреба у перегляді стереотипів маскулінності-фемінінності, що відображають очікування, які сформувалися в суспільній свідомості, стосовно соціальної поведінки та рис і властивостей, які повинні мати жінки та чоловіки; уявлення про розподіл сімейних і професійних ролей між чоловіками і жінками; специфіки змісту й умов «чоловічої» та «жіночої» праці тощо.

Загострення потреби у пошуку шляхів подолання гендерних стереотипів суспільства у процесі соціального виховання молодого покоління, визначає необхідність оновлення змісту соціально-педагогічної діяльності з дітьми старшого шкільного віку, особливо чутливого для формування гендерних стереотипів, для сприяння їх успішній самореалізації на засадах гендерної рівності.

З метою впровадження гендерного підходу в процес соціалізації дітей та молоді та вирішення питань встановлення у суспільстві гендерної рівності в Україні вже створено відповідну законодавчу базу. Зокрема, згідно Конституції України (стаття 24) гарантується рівність

конституційних прав і свобод та рівність перед законом представників різних статей. Відповідні принципи визначаються й у Законах України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків» (2005 р.) й «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (2012 р.), а також у «Державній програмі щодо забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків в Україні до 2016 року». У зв'язку з проголошенням Україною принципу рівних прав і можливостей чоловіків та жінок, нині діяльність багатьох соціальних інститутів спрямовується на реалізацію гендерного підходу, завдяки чому створюється нормативно-організаційне підґрунтя щодо подолання проблеми формування неконструктивних гендерних стереотипів серед підростаючого покоління.

Сьогодні гендерна проблематика привертає увагу широкого кола дослідників, що можна пояснити високим ступенем її актуальності. Зазначена проблематика досліджується вченими у різних аспектах: питання гендерної соціалізації та гендерного становлення особистості у контексті дослідження вікових особливостей вивчають С. Гришак, І. Кон, І. Кириллова, А. Мудрик, С. Харченко, Н. Шабаєва та ін.; методичний аспект впровадження гендерної складової в освітній процес розробляють С. Яшник, Л. Шустова, І. Костикова та ін.; гендерне виховання в освітніх навчальних закладах висвітлюється у працях Т. Говорун, О. Кікінежді, В. Кравця, Л. Штильової та ін.

Вважаємо, що значний внесок у розвиток гендерних питань у контексті порушеної нами проблеми зроблено Є. Каркіщенко, І. Кльоциною, В. Кравець, яким „гендер” витлумачено як соціальний аспект міжстатевих стосунків, результат соціального конструювання суспільних відносин, що визначається, у першу чергу, не біологічним походженням статі, а соціально-економічними та політичними умовами у суспільстві.

Взаємозв'язок «гендерної ролі» та «гендерного стереотипу», їх вплив на процес гендерної самореалізації особистості у суспільстві досліджують у своїх працях Л. Харченко, І. Головнева, С. Оксамитна, Л. Вовк, Н. Ерофеева та ін.

Аналіз наукової розробки проблеми подолання гендерних стереотипів у старших школярів у процесі їх соціального виховання дозволяє стверджувати, що в науковій літературі недостатньо дослідженою залишається проблема соціально-педагогічної діяльності зі старшими

підлітками щодо їх соціального виховання на засадах подолання неконструктивних гендерних стереотипів

Метою статті є розробка теоретико-методичних питань та оцінка практичного стану соціально-педагогічної діяльності з подолання неконструктивних гендерних стереотипів суспільства у старших підлітків у процесі їх соціального виховання.

Методи дослідження:

- теоретичні – аналіз соціологічної, психологічної, педагогічної, соціально-педагогічної літератури для визначення стану розробленості проблеми; узагальнення, синтез наукових ідей щодо гендерних стереотипів як результату соціального конструювання суспільних відносин, метод термінологічного аналізу для визначення провідних понять, пов'язаних із досліджуваною проблематикою;

- емпіричні – спостереження за поведінкою старших підлітків, індивідуальні бесіди, опитування (анкетування, інтерв'ювання) старшокласників, аналіз результатів діяльності для визначення рівня спроможність учнів старшого шкільного віку протидіяти гендерним стереотипам.

Результати й обговорення. Ґрунтовний аналіз проблеми подолання неконструктивних гендерних стереотипів у старшокласників передбачає розгляд їх у контексті дослідження феномену гендерної соціалізації особистості, у процесі якої згадані стереотипи можуть як формуватися, так і долатися залежно від створених у соціокультурному середовищі умов.

Гендерну соціалізацію вчені (С. Гришак, І. Кон, І. Кириллова, Л. Харченко, С. Харченко, Н. Шабаєва та ін.) розуміють як процес організованого впливу на адаптацію особистості до мінливих трансформацій соціально-культурного оточення з метою подолання асиметричних умов для її гендерного розвитку і становлення гендерної ідентичності за рахунок розширення рольового репертуару; набуття досвіду егалітарних гендерних відносин у міжстатевій взаємодії; формування адекватної гендерної поведінки; забезпечення самовираження і вільного самовизначення. Відзначимо, що соціально керована та позитивно спрямована частина соціалізації позначається як соціальне виховання.

Соціальному вихованню дітей та молоді сприяє соціально-педагогічна діяльність як різновид професійної діяльності, що визначається О. Безпалько як спеціально організована та регламентована

діяльність фахівців, спрямована на досягнення суспільно важливого результату й має на меті формування в особистості певного рівня соціальних якостей, самосвідомості, самовизначення та самоствердження як складників суспільного буття, відповідно до її можливостей та особливостей соціального середовища [2].

Виходячи з розуміння Т. Алексеєнко, О. Безпалько, І. Зверєвою, А. Капською, С. Харченком мети соціально-педагогічної діяльності, можна стверджувати, що соціально-педагогічна діяльність спрямована на створення сприятливих соціокультурних умов для соціального становлення, зокрема й гендерної соціалізації особистості. Однією з провідних умов соціалізації у період розбудови в Україні суспільства рівних можливостей, на нашу думку, є забезпечення гендерної рівності чоловіків і жінок, звільнення суспільства від гендерних стереотипів. Соціальне виховання у даному випадку виступає механізмом прищеплення представникам молодого покоління усталених у суспільстві уявлень про гендерну рівність та можливості розвитку й самовдосконалення представників різної статі, що забезпечує повну самореалізацію людини у соціумі.

Аналіз праць вчених (Т. Говорун, Е. Іглі, О. Кікінежді [5; 7; 10]) переконує, що зміст гендерних образів чоловіка/жінки, що засвоюється особистістю у процесі соціального виховання, розглядається як важливий чинник розвитку гендерної ідентичності підлітків різної статі, що сприяє вибору їх орієнтації на виконання традиційних чи егалітарних ролей. При чому, стать розуміється у науці (Т. Євтухова, Ю. Легенько, О. Родіонов [6]) як біологічна відмінність між людьми, тоді як гендер – як організована модель соціальних взаємин між жінками і чоловіками. На відміну від статі, гендерсоціально опосередковано відображає відмінності у ролях, поведінці, ментальних характеристиках жінок та чоловіків й може бути визначений як результат конструювання суспільних відносин між представниками різної статі у процесі соціального виховання особистості.

Підкреслимо, що у сучасних умовах, однією з найгостріших науково-практичних проблем є подолання в особистості гендерних стереотипів, що заважають повноцінній самореалізації людини у суспільстві.

Поняття «стереотип» було введено в наукову термінологію У. Ліппманном у 1922 році. Стереотип розуміється як сукупність спрощених узагальнень про групу індивідуумів, яка дає можливість розподілити членів групи за певними категоріями і сприймати їх шаблонно

[6, с. 27]. Тож гендерні стереотипи відіграють значну роль в оцінці людиною певної статі себе й оточуючого світу, дозволяючи досить просто та швидко спрощувати соціальне оточення, характеризуючи його за ознакою статевого розподілу[8, с. 53–62].

Гендерний стереотип витлумачено у науці (Л. Харченко) як сталий нормативний еталон у суспільній свідомості, який відображає на соціокультурному й когнітивному рівнях ті або інші поведінкові та психологічні особливості чоловіків і жінок як представників великих соціальних груп й характеризує їхню гендерну ідентичність [17, с. 9].

Відзначимо, що складність проблеми подолання гендерних стереотипів суспільства у старших школярів пов'язана з тим, що такі стереотипи стосуються особистих переконань і відзначаються великою стійкістю навіть за умови кардинальної зміни суспільних вимог. За твердженням В. Кравець та В. Очкур,гендерні стереотипи є найконсервативнішими у масовій та індивідуальній свідомості з поміж всіх соціальних стереотипів [14; 16].

Досліджуючи питання подолання гендерних стереотипів старшокласників у процесі соціального виховання, наголосимо, що у сучасній науці та практиці обґрунтовано два основні способи руйнування традиційних уявлень про маскулінне та фемінне у суспільстві. Л. Вовк характеризує перший з них як просвітництво, поширення науково обґрунтованих знань з метою привернути увагу людей до хибних та упереджених стереотипних уявлень та їхнього впливу на ставлення до себе та інших як представників певної статі. Другий визначається як формування певної соціальної думки через широке заохочування в громадській сфері суспільства прикладів успішного виконання гендерно-нетрадиційних ролей [4, с. 48-52].

Враховуючи зазначене вище, під соціально-педагогічною діяльністю з подолання у старшокласників гендерних стереотипів суспільства ми розуміємо цілеспрямовану діяльність, що забезпечує створення сприятливих умов для гендерної соціалізації учнів, формування в них соціальних якостей, гендерної культури, що характеризують спроможність до подолання гендерних стереотипів. Зазначена діяльність є доволі складною й містить у собі певні етапи роботи соціальних вихователів, а саме: діагностичний, що передбачає вивчення проблеми на практиці; соціально виховний, пов'язаний із збагаченням соціальних знань та умінь учнів щодо подолання гендерних стереотипів суспільства; корекційний, що

забезпечує поглиблену роботу з викоренення найбільш стійких гендерних стереотипів, які заважають розвитку старшокласників; екстеріоризаційний, до змісту якого входить залучення учнів до популяризаторської та про соціальної діяльності з подолання гендерних стереотипів суспільства.

У межах даної публікації ми зосередилися на аналізі результатів реалізації діагностичного етапу соціально-педагогічної діяльності з подолання гендерних стереотипів у старшокласників. Для діагностики стану проблеми подолання гендерних стереотипів суспільства у старших школярів в загальноосвітньому начальному закладі ми досліджували розповсюдженість та зміст традиційних уявлень про маскулінне та фемінне у підлітковому середовищі, визначали спроможність особистості протидіяти гендерним стереотипам.

Дослідження було проведено в листопаді 2015 року в Зміївському ліцеї № 1 ім. З. К. Слюсаренка, об'єктом дослідження виступали 20 учнів 11-б класу. Серед досліджуваних – 12 (60 %) хлопців і 8 (40 %) дівчат, вік респондентів становив 16 – 17 років.

Відзначимо, що вік опитуваних було обрано не випадково, за характеристикою вчених [8; 9; 12; 13], цей період онтологічного розвитку особистості є сензитивним для формування гендерної ідентифікації, прищеплення гендерної культури та взаємодії на засадах гендерної рівності. Деталізуючи цю думку, С. Вихор відзначає, що старший шкільний вік характеризується: суперечністю між необхідністю наслідувати гендерні стереотипи і бажанням ствердити власні норми [3].

У якості критеріїв діагностичного дослідження нами було обрано: когнітивний (знання правил міжстатевої взаємодії на паритетних засадах; розуміння походження та негативних наслідків гендерних стереотипів; розуміння доцільності та необхідності впровадження у власне життя ідеї гендерної рівності), особистісно-ціннісний (наявність/відсутність гендерних стереотипів у ціннісній сфері; орієнтація на традиційні чи егалітарні ролі; ступінь укорінення у структурі особистості гендерних стереотипів) та поведінковий (домінування гендерних стереотипів у поведінці учнів). На основі розроблених нами критеріїв та показників, було виділено три рівні розвитку у респондентів характеристик, що характеризують спроможність протидіяти гендерним стереотипам – високий, середній, низький.

Для вивчення когнітивного критерію ми використовували анкету «Що я знаю про гендер і гендерні стереотипи?», розроблену на основі

тесту для визначення рівня знань з гендерної термінології Г. Циганкової [18].

Високий рівень знань з гендерної проблематики, який свідчить про значний потенціал особистості щодо опору гендерним стереотипам, продемонстрували 10 % учнів (ґрунтовні знання з правил міжстатевої взаємодії, гендерної рівності, наслідків гендерних стереотипів); середній – 45 % учнів (низька обізнаність із гендерночутливими підходами до міжстатевої взаємодії, недостатнє розуміння наслідків застосування гендерних стереотипів житті); низький – 45 % (обмежені знання про міжстатеві відносини, високий ступінь довіри гендерним стереотипам, нерозуміння принципів гендерної рівності).

Для вивчення особистісно-ціннісного критерію ми використовували опитувальник «Прислів'я» [12, с. 5] та діагностичну методику «Орієнтація на традиційні чи егалітарні стосунки» (за описом Т. Говоруна) [5, с. 184-187]. Високий рівень розвитку особистісних якостей та цінностей, що характеризують спроможність протидіяти гендерним стереотипам, показали 15% учнів (майже повна відсутність гендерних стереотипів у ціннісній сфері, орієнтація на егалітарні гендерні ролі); середній – 35% (невизначеність уявлень щодо своєї гендерної ролі, ситуативний характер підвладності гендерним стереотипам); низький – 50% (орієнтація на традиційні гендерні ролі, некритичне ставлення до гендерних стереотипів).

Для вивчення поведінкового критерію ми використовували методику аналізу результатів діяльності учнів. Старшокласникам було запропоновано написати твір на тему «Конфлікт на роботі» [12, с. 211], аналізуючи результати якого, ми визначили високий рівень засвоєння гендерночутливих стратегій поведінки у 15 % учнів (майже повна відсутність гендерних стереотипів у поведінці учнів, високий рівень включення в нетипові для статі види діяльності); середній – у 45 % (наявність в певній мірі гендерних стереотипів у поведінці, недостатня замотивованість до налагодження взаємовідносин з представниками іншої статі); низький – 40 % (домінування гендерних стереотипів у поведінці).

Аналіз отриманих результатів діагностичної діяльності, показує, що більшість старшокласників мають середній та низький рівень спроможності протидіяти гендерним стереотипам. Що визначає необхідність і доцільність посилення соціально-педагогічної діяльності з подолання гендерних стереотипів суспільства у старших школярів.

Розробляючи подальші етапи соціально-педагогічної діяльності, на основі аналізу педагогічної літератури [1; 11; 15] ми встановили, що для подолання у старшокласників гендерних стереотипів необхідним є застосування форм і методів роботи з ними, що характеризуються максимальним залученням особистості, у процес соціального навчання, відбуваються за умови постійної взаємодії учасників, поглибленої роботи з досвідом гендерної взаємодії учнів. До таких форм і методів соціального навчання належать інтерактивні – тренінги, ділові та рольові ігри, навчальні групові дискусії, мозковий штурм тощо. Їх ефективність в процесі соціально-педагогічної діяльності обумовлюється здатністю трансформувати свідомість учнів на якісно вищий рівень, формувати у підлітків спроможність протидіяти гендерним стереотипам.

Для реалізації соціально-педагогічної діяльності з подолання гендерних стереотипів суспільства у старших школярів доцільно застосовувати такі інноваційні форми соціально-педагогічної діяльності: ділові ігри «Конференція» та «Судове засідання», рольові ігри «Начальник та секретарка», «Сім'я», інтерактив «Акваріум», метод кейсів тощо.

Схарактеризуємо деякі з адаптованих нами для роботи зі старшокласниками ігор. Метою ділової гри «Конференція» є надання учням знань про гендерну рівність, гендерні стереотипи методом «рівний – рівному». У процесі гри педагог пропонує учасникам поділитися на групи – одна повинна розглянути проблему й підготувати доповідь, а інша готує запитання для отримання більш повної інформації з означеної проблеми.

Для інформування учасників про проблему існування гендерних стереотипів суспільства та формування у підлітків необхідності дотримуватися гендерної рівності у власній поведінці доцільно застосовувати ділову гру «Суд над гендерними стереотипами». У ході проведення гри відбувається збагачення знань старшокласників про гендерну рівність, гендерні стереотипи, негативні наслідки реалізації гендерних стереотипів у поведінці сучасної людини; виокремлення позитивних і негативних функцій гендерних стереотипів суспільства; розвиваються вміння імпровізувати, відстоювати точку зору, творчість, логічне мислення та комунікативні навички.

Відзначимо, що для ефективного використання ділових ігор в соціально-педагогічній діяльності з подолання гендерних стереотипів суспільства необхідно дотримуватись етапності ділової гри. Першим етапом є підготовка до гри. Педагог має ретельно стежити за розподілом

часу. На пояснення умов має припадати приблизно 10-15% усього часу, виділеного на проведення гри. Наступний етап – підготовка та тренування учнів. Під час цього етапу педагогу слід дати учням час на обдумування ситуацій та ролей. Педагог не слід чекати відшліфованої гри із самого початку, а слід дати учням можливість провести рольову гру й імітувати історичні й сучасні ситуації. На роботу в малих групах має припадати приблизно 15-25% усього часу, виділеного на проведення гри, а на презентацію й обговорення – 40-50%. Останній етап – аналіз гри, що слід проводити після закінчення гри серед учасників і спостерігачів. На підведення підсумків гри має припадати приблизно 10-15% усього часу, виділеного на проведення гри.

Пропонуємо також використовувати адаптовану форму інтерактива «Акваріум» для розвитку розуміння доцільності та необхідності дотримання принципів гендерної рівності, виховання в учнів толерантності, орієнтації на загальнолюдські цінності, егалітарні гендерні ролі, формування особистісної позиції, що ґрунтується на мінімізації дії гендерних стереотипів суспільства у поведінці учнів. Спостереження за старшокласниками у ході гри дає змогу побачити їх поведінку під час спілкування, реакцію на протилежну думку, формує навички аргументованого виступу, розв'язання комунікативного конфлікту. «Акваріум» є ефективним для розвитку в учнів навичок спілкування, удосконалення вмінь дискутувати й аргументувати свою думку.

Метод кейсів полягає у використанні конкретних випадків реалізації у житті підлітків гендерних стереотипів для спільного аналізу й обговорення наслідків та шляхів подолання проблем. Перевага методу кейсів полягає у тому, що в ході спільного обговорення підлітки набувають навички вирішення реальних гендерних проблем, роботи в команді, презентації власної думки, формулювання питань, аргументування відповідей.

Для застосування методу кейсів та методу «Акваріум» педагог має ознайомитись етапами їх проведення: ознайомлення з описом ситуаційної проблеми; виявлення причин виникнення даної проблеми; об'єднання учнів у групи; узагальнення і аналіз ситуації кожним студентом, відстоювання власних ідей та рішень; вибір рішення з опорою на аналіз наслідків рішень ситуації; презентація колективної альтернативи кожної групи; загальна дискусія; підсумки роботи над кейсом, оцінювання їх якості роботи викладачем.

Педагог має ознайомити учнів з правилами поведінки під час ділової гри. Учні мають: дотримуватись ролі, слухати партнерів та педагога; не коментувати дії інших безпосередньо під час гри; вийти з ролі після гри.

Педагогу, що здійснює соціально-педагогічну діяльність з подолання гендерних стереотипів суспільства у старших школярів, слід будувати свою роботу на основі таких принципів: науковості – поширення науково обґрунтованих знань для попередження виникнення упереджених та хибних уявлень про гендерні ролі, гендерні стереотипи; рівності, що виявляється в відсутності дискримінації та рівноцінній участі представників різних статей; пріоритетності самонавчання та самовиховання для стимуляції творчої активності учнів; системності та систематичності соціально-педагогічної діяльності з подолання гендерних стереотипів суспільства у старших школярів; гуманістичної спрямованості діяльності, що передбачає визнання людини найвищою цінністю; конфіденційності для встановлення довірливих стосунків і обговорення особистих проблем в учнівському колективі; розумної різноманітності форм і методів соціально-педагогічної діяльності з подолання гендерних стереотипів суспільства.

Для учнів, залучених до участі у запропонованих формах соціально-педагогічної діяльності, доцільними будуть такі правила: кожна думка важлива; не бійся висловитися; ми всі – партнери; обговорюємо сказане, а не людину; говори чітко, тільки обґрунтовані докази; вмій погодитися і не погодитися; для кінцевого результату важлива кожна роль.

У цілому, запропоновані нами форми і методи роботи можуть сприяти засвоєнню учнями знань про гендерну рівність жінок і чоловіків; усвідомленню доцільності та необхідності дотримання принципів гендерної рівності у власному житті; вихованню в учнів толерантності, орієнтації на загальнолюдські цінності, егалітарні гендерні ролі; формуванню спроможності особистості протидіяти гендерним стереотипам суспільства.

Застосування наведених вище порад у ході реалізації інтерактивних форм педагогічної взаємодії сприятиме отриманню кращих результатів від застосування запропонованих нами інноваційних форм і методів соціально-педагогічної діяльності з подолання гендерних стереотипів суспільства у старших школярів та забезпечить комфортну атмосферу під час реалізації

активних форм соціально-педагогічної діяльності з подолання гендерних стереотипів суспільства.

Висновки і перспективи. Проведений нами теоретичний аналіз порушеної проблеми дозволяє визначити соціально-педагогічну діяльність з подолання гендерних стереотипів суспільства у старших школярів як цілеспрямовану активність фахівців та волонтерів, що забезпечує створення сприятливих умов для гендерної соціалізації учнів ЗНЗ, формування в них соціальних якостей та досвіду, що забезпечують свідоме та критичне ставлення до традиційних уявлень про маскулінне та фемінне у суспільстві, підвищення рівня гендерної культури, що характеризує спроможність особистості до подолання гендерних стереотипів.

Діагностування стану проблеми подолання гендерних стереотипів суспільства у практичній діяльності зі старшими школярами у загальноосвітньому початковому закладі засвідчило, що спроможність учнів протидіяти гендерним стереотипам знаходяться переважно на низькому і середньому рівні. Це визначає необхідність і доцільність соціально-педагогічної діяльності з подолання гендерних стереотипів суспільства у старших школярів. Тож проблема розробки теоретико-методичних питань соціально-педагогічної діяльності з подолання гендерних стереотипів суспільства у старших школярів має стати важливим напрямом соціально-педагогічної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах.

Теоретичне обґрунтування форм та методів соціально-педагогічної діяльності з подолання гендерних стереотипів суспільства у старших школярів показало, що доцільно використовувати інтерактивні форми соціально-педагогічної діяльності: ділові та рольові ігри «Конференція спеціалістів з гендерних питань» та «Суд над гендерними стереотипами», метод «Акваріум», метод кейсів, фотоконкурс «Гендерні окуляри», інтерактив «Конкурс майбутніх татусів», дискусію «Жінка: сім'я чи кар'єра» тощо.

Розроблені методичні рекомендації з упровадження інноваційних форм і методів соціально-педагогічної діяльності з подолання гендерних стереотипів суспільства у соціально-педагогічну практику мають сприяти засвоєнню учнями знань про гендерну рівність жінок і чоловіків, розвивати розуміння доцільності, необхідності ідеї гендерної рівності, виховувати в учнів толерантність, орієнтацію на загальнолюдські цінності, егалітарні гендерні ролі, що є запорукою формування спроможності особистості протидіяти гендерним стереотипам суспільства.

Перспективами подальшого дослідження є апробація інтерактивних форм та методів соціально-педагогічної діяльності з подолання гендерних стереотипів суспільства у старших школярів, що сприятиме засвоєнню учнями знань про гендерну рівність, розумінню її доцільності, вихованню в учнів соціально позитивних цінностей, якостей, норм поведінки, що є запорукою формування спроможності особистості протидіяти гендерним стереотипам у процесі соціалізації.

Література

1. Авдєєва І. М. Модель організації особистісно-орієнтованої педагогічної освіти / І. М. Авдєєва // Горизонты образования. – № 1 (19). – 2007. – С. 12–15.
2. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
3. Вихор С. Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / С. Т. Вихор. – Тернопіль, 2006. – 22 с.
4. Вовк Л. М. Вплив гендерних стереотипів на процес соціалізації дитини / Л. М. Вовк // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. – Київ, 2015. – № 1-2 (46-47). – С. 48-52.
5. Говорун Т. В. Гендерна психологія: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
6. Євтухова Т. І. Основи гендерної політики: навчально-методичний посібник / Т. І. Євтухова, Ю. В. Легенько, О. В. Родіонов. – К.: ДП «Укртехінформ», 2013. – 234 с.
7. Игли Е. Межполовые различия в социальном поведении / Е. Игли. – М., 1996. – 245 с.
8. Каган В. Е. Стереотипы мужественности-женственности и образ «Я» у подростков / В. Е. Каган // Вопросы психологии. – 1989. – № 3. – С. 53–62
9. Кириллова И. А. Формирование гендерной идентичности старшеклассников : автореф. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / И. А. Кириллова. – Волгоград, 2005. – 28 с.

10. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості: Монографія / О. М. Кікінежді. – Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2011. – 400 с.
11. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: Обучение на основе исследования, игры и дискуссии(Анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. – Рига : НПЦ «Эксперимент», 1998. – 180 с.
12. Клецина И. С. Гендерная социализация: Учебное пособие / И. С. Клецина. – СПб. Изд-во. РГПУ им А. И. Герцена, 1998. – 92 с.
13. Кон И. С. Психология половых различий / И. С. Кон // Вопросы психологии. – 1981. – № 2. – С. 47–57
14. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : [навчальний посібник] / В. П. Кравець. – Тернопіль:Джура, 2003. – 416 с.
15. Крамаренко С. Г. Інтерактивні техніки навчання, як засіб розвитку творчого потенціалу учнів // Відкритий урок. – 2002. – № 5-6. – С. 7-10.
16. Очкур В. В. Гендерна стратегія виховання та гендерний підхід у розвитку дітей дошкільного віку / В. Очкур // Дошкільний навчальний заклад. Сучасний погляд. – 2012. – №4 (64). – С. 3-9.
17. Харченко Л. Г. Соціально-педагогічні умови формування сучасних гендерних стереотипів у процесі соціалізації жіночої молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» /Л. Г. Харченко. – Луганськ, 2006. – 20 с.
18. Цыганкова Г. П. Психология гендерного воспитания в высшем колледже : учеб.-метод. пособие для студентов и кураторов учебных групп / Г. П. Цыганкова. – Мн. : МГВРК, 2009. – 76 с.